

Головнич Сюзанна Сергіївна
студентка гр. ПОФГзмсв-11, ННІНОТ, ЗУНУ, м. Тернопіль
Науковий керівник: к. е. н., доцент Сидор І. П.

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ У ФОРМУВАННІ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Розглядаючи рівень життя через призму людського розвитку варто сказати, що дане поняття потрібно трактувати наступним чином – це соціально-економічна категорія, яка характеризує можливості задоволення різноманітних потреб населення та справляє значний вплив на можливості людського розвитку кожного окремого індивіда зокрема та суспільства загалом. Саме тому активне сприяння забезпеченню гідного рівня життя населення, підвищення його добробуту – найактуальніше і основне завдання, яке має вирішуватися урядом як країни в цілому, так і кожної області зокрема [1].

Залучення домашніх господарств до розподільчих відносин обумовлюють активізацію даного суб'єкта щодо управління власними фінансовими ресурсами, залучення додаткових джерел доходів, здійснення інвестиційних операцій, що передбачає визначення реальних показників життєдіяльності та соціальних стандартів населення. Зазначені показники дозволять членам домогосподарства здійснювати процеси планування майбутніх витрат з метою забезпечення власного добробуту, розробляти стратегію власного бюджету особистості та визначення перспективних джерел фінансування витрат тощо. Ринкові умови господарювання дають змогу домогосподарствам значно розширити можливі шляхи інвестування нагромаджених грошових коштів та залучити до даних процесів професійних учасників, наприклад інститути спільного інвестування, пайові та інвестиційні фонди – які, з огляду на мету функціонування, значно покращують процес ефективного управління заощадженнями для населення [6].

До складу власних фінансових ресурсів, окрім тих, які зароблені самостійно членами домогосподарства (заробітна плата, стипендія, пенсія та інші) є доходи, отримані від держави, органів місцевого самоврядування у вигляді забезпечення соціальних стандартів та гарантій. Саме тому, сьогодні досить важливим питанням є економічна обґрунтованість рівня такого виду соціального забезпечення для окремих категорій громадян, адже невідповідність соціальних стандартів реальним потребам життя вітчизняних домогосподарств унеможливує чіткість і достовірність планування та прогнозування фінансових ресурсів для населення, а саме у питаннях визначення потреб у здійсненні додаткового пенсійного та медичного страхування, заощадження грошових коштів на здобуття освіти і т. ін. Дієвість таких заходів може бути ефективною за умови чіткого врегулювання інтересів між державою та населенням щодо затвердження певного рівня соціальних стандартів життя та формування належної фінансової бази для їх забезпечення [7].

Держава, забезпечуючи певний рівень життя населення, встановлює державні соціальні гарантії. Державними соціальними гарантіями є встановлені законами України мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму.

До основних соціальних гарантії в Україні відносять: мінімальний розмір заробітної плати; мінімальний розмір пенсій за віком; мінімальний розмір заробітної плати робітників різної кваліфікації в установах та організаціях, що фінансуються з бюджетів усіх рівнів; стипендії учням професійно-технічних та вищих навчальних закладів; індексація доходів населення з метою підтримання достатнього життєвого рівня громадян та купівельної спроможності їх доходів під час зростання цін; забезпечення пільгових умов задоволення потреб у товарах і послугах окремим категоріям громадян, які потребують соціальної підтримки [4, с. 16].

Надання державою соціальних гарантії передбачає соціальну підтримку тих категорій громадян, які можуть зазнавати негативного впливу ринкових процесів, з метою забезпечення відповідного життєвого рівня, тобто заходи, які включають надання правової, фінансової, матеріальної допомоги окремим групам населення (найбільш вразливим верстви), створення соціальних гарантії для економічно активної частини населення та комплекс законодавчо закріплених гарантії, які протидіють дестабілізуючим факторам (інфляція, економічна криза, безробіття тощо).

В Україні стандартів, які визначають рівень та якість життя населення не існує, а в основу соціальної політики покладено поняття соціальних мінімумів. Однак, поняття «соціальний мінімум» і «соціальний стандарт» не тотожні. На відміну від соціального мінімуму, соціальний стандарт – це гарантія високого рівня і якості життя, який держава зобов'язується забезпечити своїм громадянам.

Формування соціальних стандартів пов'язане із визначенням соціальних нормативів, які в свою чергу класифікуються за характером задоволення соціальних потреб на:

- нормативи споживання (розмір споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів та деяких видів послуг за визначений проміжок часу);
- нормативи забезпечення;
- нормативи доходу [2].

Визначення прожиткового мінімуму, який названо в законі базовим соціальним стандартом, суперечить самому поняттю «стандарт». Мінімальні набори послуг, ніколи не можуть бути стандартом, адже не можуть задовольнити основні соціально-культурні потреби населення країни.

Невідповідність соціальних стандартів, норм та нормативів реальним потребам населення ставить під сумнів дієвість та ефективність бюджетних соціальних і економічних програм, що мають місце в державі, зокрема нівелює значення базового соціального стандарту – прожиткового мінімуму – як показника мінімальної вартості життя, тобто вартості забезпечення

мінімальних, як фізіологічних, так і соціальних потреб для вітчизняних домогосподарств.

Зважаючи на вище зазначене, надзвичайно важливою є необхідність проведення заходів щодо приведення показників соціальних стандартів у відповідність до законодавчо закріпленої сутності, насамперед це стосується:

- доцільності перегляду складу споживчого кошика у відповідності з сучасними медичними стандартами та враховуючи зміни у потребах населення, викликаних вимогами часу та економічними трансформаціями у країні;

- необхідності чіткого дотримання законодавчо закріплених термінів та строків щодо формування, розрахунку та корегування соціальних стандартів і норм;

- важливості чіткого врегулювання законодавчо закріплених соціальних стандартів з реальною необхідністю та важливістю їх для забезпечення гарантованих державою потреб, а також можливістю їх фактичного отримання за умов функціонування домогосподарств в умовах ринкової економіки [30].

Держава, шляхом державного регулювання господарської діяльності може стимулювати отримання фінансових ресурсів домогосподарствами знімаючи із державного бюджету надмірні соціальні видатки сприяючи набуття домогосподарствами більшої самостійності щодо забезпечення власного добробуту та збільшенню джерел формування доходів населення. Зокрема, нагального розв'язання потребують питання щодо необхідності:

- розвитку і підтримки малого підприємництва та сімейного бізнесу. Адже саме приватні підприємці виступають основою формування «середнього» класу, наявність якого є однією з умов розвитку економіки країни та підвищення матеріального добробуту громадян;

- проведення просвітницької та роз'яснювальної роботи серед населення щодо можливих шляхів та інструментів інвестування грошових коштів з метою отримання додаткових джерел доходів.

Як зазначає колектив авторів монографії «Фінансові важелі подолання бідності в Україні», головним засобом поліпшення благополуччя населення є забезпечення поступального розвитку економіки країни. Гострі соціальні проблеми потрібно вирішувати шляхом прискорення структурної перебудови економіки, нарощення виробничого потенціалу, оновлення технологічної бази господарського комплексу, підвищення конкурентоспроможності та ефективності національного бізнесу, активізації участі громадян у виборчих процесах. Державна фінансова політика повинна бути спрямована на виконання таких завдань:

- забезпечення економічного зростання, яке відображається в динаміці показників приросту ВВП;

- раціональне використання фінансових ресурсів держави та інших суб'єктів фінансових відносин в частині зміцнення фінансового потенціалу вітчизняного бізнесу, підвищення його конкурентоспроможності та ефективності, забезпечення зростання заробітної плати зайнятих працівників [6, с. 91].

Зростання заробітної плати та інших доходів населення має стати основним важелем подолання бідності та джерелом підвищення добробуту суспільства. В Україні сьогодні вартість вітчизняної робочої сили залишається недооціненою, а сама заробітна плата ще не стала ефективним інструментом стимулювання зростання продуктивності праці, адже частка оплати праці найманих працівників у структурі ВВП України незначна, а її питома вага в доходах населення становить менше половини від загальної величини [3, с. 46].

Під впливом соціально-економічних перетворень, що проходять сьогодні, зумовлюються зміни у структурі сектору домашніх господарств, висувуються нові вимоги щодо економічної поведінки та розширюється сфера їхньої діяльності. Зокрема, в умовах економічної кризи, виникає ризик ситуації, коли домашні господарства починають усе частіше працювати в тіньовому секторі. Власне така діяльність домогосподарств у більшості випадків, є їхнім захистом на відсутність існування й розвитку в умовах офіційної економіки. На зростання тіньової діяльності впливають такі фактори як стан економіки, рівень добробуту населення, діяльність владних інституцій, які зумовлюють стимуляцію процесів тінізації тощо. Тіньові доходи не тільки накладають свій відбиток на динаміку доходів населення, але є джерелом глибокої нерівномірності розподілу доходів між різними верствами населення по рівню доходів, наростання соціальних протиріч.

Значною компонентною складовою тіньових доходів населення є тінізація оплати праці. За інформацією Державної служби України з питань праці, частка зайнятих у тіньовому секторі економіки становить приблизно 12%. Високий показник тінізації оплати праці пояснюється низкою причин:

- значна диференціація між обсягом суми, яку отримує працівник за результат своєї праці і ціною на трудові ресурси;
- прийнятністю факту виплати заробітної плати у «конвертах»;
- невідповідність державних послуг тому обсягу податків і внесків, які були сплачені індивідами, і, як результат – подвійна оплата з метою отримання вище зазначених послуг;
- несправедливість у розподілі пенсій, яка пов'язана з наявністю значної кількості спеціальних пільгових режимів щодо її отримання;
- практично відсутність покарання за безчинства у цій сфері.

Вирішення проблеми легалізації доходів домогосподарств потребує узгоджених зусиль держави в різноманітних сферах. Таким чином, на основі вище сказаного основними механізмами вирішенням проблем пов'язаних з тінізацією доходів домогосподарств є:

- проведення реформ на державному рівні у системі фінансового контролю шляхом розроблення дієвих важелів для обмежень діяльності тіньових систем;
- спрощення системи сплати податкових зобов'язань;
- забезпечення оптимальної величини оплати праці;
- гарантування збереження коштів населення у випадку банківської кризи;
- підвищення довіри домогосподарств до фінансових та владних установ;

- проведення різноманітних консультаційних слухань серед населення з метою розуміння важливості зменшення розмірів тіньових доходів для економіки і наголошенням на способах їх легалізації;
- створення та поширення відповідної соціальної реклами в засобах масової інформації;
- боротьба з корупцією тощо.

Процес розвитку системи формування доходів домогосподарства впродовж останніх років є уособленням суперечливих тенденцій. На протипагу наявності темпів збільшення доходів населення, їх середній обсяг залишається доволі малим і дедалі складнішою стає ситуація із диференціацією статків.

Оптимізація структурного рівня доходів домашніх господарств, збільшення їхньої величини лежить у площині переходу до інноваційного типу економічного розвитку, що є необхідним для формування нової основи у поведінці домогосподарства. Людський, інтелектуальний, соціальний капітал та інші наявні джерела домашніх господарств мають бути основою для отримання доходів за рахунок їх інноваційного використання. Важливою особливістю дохідної системи домашніх господарств є її інертність, яка пов'язана з рядом наступних причин: використання адміністративних важелів для збільшення обсягу доходів; відсутність сформованості факторних доходів; недостатній розвиток системи соціального партнерства.

Список використаних джерел:

1. Бортнік І. С., Іщук Х. В. Рівень життя та його вплив на можливості людського розвитку. URL: www.asconf.com/rus/archive_view/635.
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної ради України*. 2010. № 50-51. 572 с.
3. Гордей О. Д. Фінансова оцінка суспільного добробуту. *Фінанси України*. 2001. № 7. С. 42-49.
4. Державне фінансове забезпечення соціальної сфери / За ред. Т. М. Кір'ян та Ю. В. Пасічника. Черкаси: видавець Чабаненко Ю., 2012. 398 с.
5. Куцюрубенко Г. Формування заощаджень українських домогосподарств. URL: www.dspace.oneu.edu.ua.
6. Сидор І. П., Коваль С. Л. Потенційні можливості зростання фінансових ресурсів домогосподарств в Україні та їх вплив на рівень життя населення. *Регіональна економіка та управління*. 2019. № 3 (25). С. 92-96.
7. Фінансові важелі подолання бідності в Україні: монографія [О. П. Кириленко, І. І. Білоус, Б. С. Малиняк та інші]; за ред. О. П. Кириленко. Тернопіль: ТНЕУ, «Економічна думка», 2010. 432 с.